

Quelques références sur les Zemanim

כמה מקורות בדברי חז"ל על עניני הזמנים

זמנים	מדות	מקורות	לשון המקרא
אור יום וחשך לילה		בראשית - א, ה	ויקרא אלוקים לאור יום ולחשך קרא לילה
יום	ד' מילין ה' מילין מעלות השחר עד צאת הכוכבים	פסחים - צד, א פסחים - צד, א נחמיה - ד' טו-טז ברכות ב, ב מגילה כ, ב	רבי יהודה אומר עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום, תדע, כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, ומעלות השחר עד הנץ החמה ארבע מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבע מלין, נמצא עוביו של רקיעה אחד מעשרה ביום אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, כמה מהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, מעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין, משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים חמשה מלין, נמצא עוביו של רקיעה אחד מששה ביום ואנחנו עושים במלאכה מעלות השחר עד צאת הכוכבים ... והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה
יום בינוני	שעות שוות 12	רש"י - פסחים - צג, ב רש"י - פסחים - צג, ב משנה כלים - פ' יז, ה	כמה מהלך אדם : בינוני וביום דתקופת ניסן ותשרי שהימים והלילות שוין עשרה פרסאות = ארבעים מילין לא גדול ולא קטן אלא בינוני
מיל	דקות 18 22.5 24 רבי יהודה - 40 מיל מהנץ עד השקיעה = 720 דקות יום - 40 מיל משחר עד הכוכבים = 720 דקות רבה בר בר חנה - 40 מיל משחר עד הכוכבים = 720 דקות	א"ח - תנט, ב - מקום וסדר לישת המצות יור"ד - סט, ו - הלכות מליחה 4מיל מעמוד השחר עד הנץ יום=40מיל 720/10=72 4מיל מעמוד השחר עד הנץ יום=32מיל 720/8=90 5מיל מעמוד השחר עד הנץ יום=30מיל 720/6=120	ושעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה הילוך מיל שהוא כדי שלישית שעה בקירוב מיל 18 דקות=72/4 (דעת שלחן ערוך) שמש 16.1° תחת האופק מיל 22.5 דקות=90/4 (דעת רש"י) שמש 19.75° תחת האופק מיל 24 דקות=120/5 שמש 26° תחת האופק

שעות זמניות		הרמבם פירוש המשניות ברכות א' ב' <u>שיטת תרומת הדשן</u> ר"ת רש"י – תוס' – רמבן – רשב"א – מגן אברהם <u>שיטת בעל הלבוש</u> הגאונים – הגר"א (12/12) – הרמבם – שלטי הגבורים – תוספות יו"ט – רבינו חננאל – הגרש"ז	ודע, כל השעות הניזכרות בכל המשנה, הם השעות הזמניות. וענין הזמניות הם השעות שיש מהם י"ב שעות ביום וי"ב שעות בלילה מעלות השחר עד צאת הכוכבים 1/12 מהנץ החמה עד השקיעה 1/12
שעות שוות	שעות של שעון	ספר העבור מאמר א' פ"י - יסוד עולם מאמר ב, פ"ג - תשב"ץ - לבוש א"ח סס"י הרמבם במאמר העיבור – האבודרהם בספר העבור	כל השעות שבש"ס בנזכרות בעניני תקופות מלדות ומזלות הינן שעות שוות כי השעה הנסכס עליה בעבור מהשעות המעוותות, ר"ל מעוותות שהן י"ב ביום וי"ב בלילה בכל עתות השנה, קור וחום קיץ וחורף
עמוד השחר	אור המזרח דקות קודם הנץ החמה 72 ארבע מיל בימי ניסן ותשרי בארץ ישראל = $16,1^\circ$	יומא - כח, א' הרמבם פירוש המשניות ברכות א' א' פירוש המ' - יומא פ"ג מ"א' פסחים צג, ב – צד, א	האיר פני כל המזרח עד שבחברון ועמוד השחר הוא האור הנוצץ בפאתי מזרח קודם עלות השמש בכדי שעה וחומש מן השעות הזמניות כשפני המזרח מתחילין להשתנות רבי יהודה אומר ... מעלות השחר עד הנץ החמה ארבע מילין
ציצית	משיכיר 11°	במדבר ט"ו, ל"ט א"ח - יח, א - זמן ציצית	וראיתם אותו לילה לאו זמן ציצית הוא דאמעט מוראיתם אותו
שמע - תפילין	משיכיר 11°	ברכות - ט, ב א"ח - ל, א - זמן הנחתן	מאימתי קוראין את שמע בשחרית, משיכיר בין תכלת ללבן, רבי אליעזר אומר בין תכלת לכתני - גמ', אחרים אומרים משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויכירנו אמר רב הונה הלכה כאחרים, אמר אביי לתפילין כאחרים לק"ש כותיקין זמן הנחתן בבוקר משיראה את חבירו הרגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויכירנו

תפלה	עם הנץ החמה – כותקין	א"יח - פט, א - הלכות תפלה וזמנה ברכות - ט, ב	זמן תפלת השחר מצותה שיתחיל עם הנץ החמה כדכתיב יראוך עם שמש, ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח יצא ותיקין היו גומרים אותה עם הנץ החמה הולך לדרך, מעמוד השחר
הנץ החמה		גמ' ירושלמי - ברכות - פ"א, ה"ב	כדי שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים
סוף זמן קריאת שמע א'	שלוש שעות זמניות אחרי עמוד השחר	ברכות - ט, ב	רבי יהושע אומר עד שלוש שעות שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלוש שעות [מעמוד השחר]
סוף זמן קריאת שמע ב'	שלוש שעות זמניות אחרי הנץ החמה		[מהנץ החמה]
סוף זמן תפלה א'	ארבע שעות זמניות אחרי עמוד השחר	ברכות - כו, א הרמבם על התפילה - פ"ג, ה"א א"יח - פט, א	רבי יהודה אומר עד ד' שעות [מעמוד השחר] - כנגד תמידין ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שליש היום
סוף זמן תפלה ב'	ארבע שעות זמניות אחרי הנץ החמה		[מהנץ החמה]
חצות היום		יומא - נט, א סנהדרין - מ, א פסחים - יא, ב פסחים - צד, א רש"י - פסחים - יב, ב	פלגא דיומא בחמשה חמה במזרח, ובשבעה חמה במערב שבחמש חמה במזרח, ושבע חמה במערב חצי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם בשש עדיין לא נטתה חמה לצד מערב אלא באמצע הרקיע וזורחת תחתיה בראש כל אדם ואין צל נוטה לא לכאן ולא לכאן אלא תחתיו
מנחה גדולה	חצי שעה אחרי חצות (שוות או זמניות, לפי החומרה)	ברכות - כו, ב יומא - כח, ב	ואיזו היא מנחה גדולה, משש שעות ומחצה ולמעלה כותלי דבית המקדש בשש ומחצה משחרי

מנחה קטנה	שעות זמניות קודם השקיעה $2\frac{1}{2}$	ברכות - כו, ב הרמבם - ה' תפילה - פ"ג, ה"ב	ואיזו היא מנחה קטנה, מתשעה שעות ומחצה ולמעלה ולפי שהיה התמיד קרב בכל יום בתשעה שעות ומחצה, תקנו זמנה מתשעה שעות ומחצה, והיא הנקראת מנחה קטנה
פלג המנחה	שעות זמניות קודם השקיעה $1\frac{1}{4}$	ברכות - כו, ב - כז, א	לרבי יהודה, סוף הזמן הראוי לתפלת המנחה, ותחלת זמן תפלת ערבית " שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה "
הכנסת שבת תוספת שבת	דקות 18	א"ח - רס"א, ג א"ח - רס"א, ב משנה ברורה - רס"א, א	ומי שאינו בקי בשעור זה, ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש, וזמן תוספת זה הוא מתחלת השקיעה שאין השמש נראת על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא ג' מילין ורביע, רצה לעשותו כולו תוספת עושה, רצה לעשות ממנו מקצת עושה, ובלבד שיוסיף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש, ושיעור זמן בין השמשות הוא ג' רבעי מיל שהם מהלך אלף ות"ק אמות קודם הלילה אבל הרבה מהראשונים סבירא ליה - וגם הגר"א הסכים לשיטתם - דבין השמשות מתחיל תיכף אחר תחלת השקיעה, ולפי זה יש לזהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה נתכסה מעינינו
שקיעת החמה		רבי אברהם בן הרמב"ם	תחלת בין השמשות לשיטת הגאונים ואפילו ששקע רוב עגולת השמש באופק ולא נשאר ממנה כי אם דבר מועט, כל עוד זמן שלא תשקע כל העגולה הכללה ותערוב השמש תחת עגולת האופק, הרי הוא יום ומשפטו כמשפט חצי היום

כוכבים בינונים (תענית)	7,08°	א"ח - תקסב, א - דין קבלת תענית תענית י"ב א' זבחים נ"ו פי התוס' שבת - לה, ב	כל תענית שלא שקעה עליו חמה דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים דהיינו שיראה ג' כוכבים בינונים או שהלבנה זורחת בכח ותאיר על הארץ, אינו תענית. ואם דעתו לאכול קודם לכן אינו מתפלל ענינו כל תענית שלא שקעה עליו חמה לאו שמייה תענית כל תענית ... וקבלה בידיו בצאת הכוכבים אמר רבי יוסי לא כוכבים גדולים הנראים ביום ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא בלילה אלא בינונים
שלשה כוכבים קטנים (ק"ש)	8°	א"ח - רלה, א - זמן קריאת שמע של ערבית מגן אברהם א"ח - רלה, א	זמן קריאת שמע בלילה משעת יציאת שלשה כוכבים קטנים, ואם הוא יום מעונן ימתין עד שיצא הפסק מלבו, ואם קראה קודם לכן חוזר וקורא אותה בלא ברכות כוכבים בינונים, ומן הדין סגי בינונים כמ"ש סי' תקס"ב (קבלת תענית) אלה שאין אנו בקיאים לכן בענין קטנים אבל גדולים לא מהני שנראים גם ביום
כוכבים קטנים רצופים (מצאי שבת)	8,5°	א"ח - רצג, ב - דיני ערבית במצאי שבת	מאחרין תפלת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש. צריך לזהר מלעשות מלכה עד שירהו שלשה כוכבים קטנים ולא יהיו מפוזרים אלא רצופים ואם הוא יום המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבו
לילה		בראשית - א, ה שבת - לד, ב פסחים צד, א שבת - לד, ב פסחים - ב, ב מגילה כ, ב רבינו תם, ספר הישר למס' שבת קפא שלטי הגבורים על המרדכי פ"ב דשבת אות ו'	ולחשך קרא לילה הכסיף העליון והשוה לתחתון זהו לילה משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבעה מיל (שיטת רבינו תם) ג רבעי מיל (שיטת הגאונים) והיא קיי"ל דעד צה"כ לאו לילה הוא אחרי שקיעת החמה תחת האופק, משך ג מיל ורביעה יום גמור הוא. ובין השמשות ראשיתו בתום זמן זה. ומשכו ג רביעי מיל עד צאת הכוכבים, ד מיל אחר שקעת החמה תחת האופק, כדאיתא בגמ' משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים ארבע מיל, וכדאיתא בגמ' והא קיי"ל דעד צאת הכוכבים יממא הוא - כל זמן שמאדים וכו' בין השמשות, ולא תימא משעת שרוצה החמה לכנוס ברקיע דמיד מתחיל להאדים אלא משתשקע החמה שכבר נכנסו ברקיע ועברו בעוביו של רקיע והוא עדיין כנגד החלון ומשום שעדיין לא עבר חלונו ולא פסק חלונו ללכת אחרי הכיפה ומטיל זהוריה ומאדים מושבו וכו' עכ"ל ושמעתי בשם רבי יהודה החסיד שעומדין סדורים זה תחת זה במערב, ולי נראה (שכוכבים) שעומדים ג כחצובה ואז נראים כאילו כוכב אחד, ואז הוי לילה לענין שבת, וכן ראוי להחמיר לענין תענית
חצות הלילה		ספר העיבור מאמר א, שער ט'	והרגע הרביעי הוא עת היותה בחצי השמים אשר תחת הארץ חצות הלילה היא אמצע הזמן שבין שקיעת החמה לזריחה (או בין צאת כל הכוכבים של ר"ת לעלות השחר)